

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور علم و صنعت مجموعه سی

ایکینجی سنه: اوچنچی جلد

نومرو: ۳۶

۵ تشرین اول ۳۳۸

چین تاریخچه اویغورجه نك هجرتدن ايكي عصر اول خصوصي رالفيا ايله يازلدني رويات ايدلشن ايسده هنوز نمونه سي كوروله ممشدر .

اويغور حكومتي زمانده نسطوري ميسونرلري نصراني نثر ايچون سرياني يازيسي بر آز تدويل ايله توركجه تطبيق ايتخلردر . بوالفبا هيچده تمام رشي دكسهده يازايشندكي بوقولا ياني، داها مكمول اولان و فقط حك ايچون قبول اولونان اورخون الفباسنك برني طومش ، طقوزنجي عصره قدر كرك مفردا وركسه عرب الفباسيله راروقلاشدر . بواويغور الفباسي مانچوقالوقلر طرفندن تدويل قبول اولوندني كي جنكيزك اسريله تورك اويغورلري طرفندن موغولجده بو حرنلرله يازلشن و (پاسيا) دنين صكره دن وجوده كتيريان موغول الفباسي ده اويغور الفباسندن تحريف اولومشدر .

اورخون كتابلارلشك حرق حقنده بر نبيده ايشاحات فائده دن خالي اولمايه قدر :

بواهجهده آنك صوق درجه كمانه وارممشدر .
مغول به (ك) ياخود (غ) ايله بايلور ، مثلاً :
سو — سووك
قن — قنغ

عثماني و آذربايجان لهجه لرنده مغول به حالي بوايكي لهجه ده آتخي ضميرلرله كورولو يور، مثال :
موني

ايك اوچكه ضميرلرله خاص اولان بو حال بالاخره اسلرله انتقال ايتشدر .

ضمير شخعي مفرد غائبده مغول به اداتي (ن) در ، مثال : اوغلي — اوغلن
مغول ايله علامتي قه ، كه در . مثال : قنغه ،
يازقغه ، قولقغه .

مضاف ايله (لك) ايله در . مثال : منيك ، بزنيك ،
بوذونيك فقط تركيب اضافي يك اندر قوللايياور .
اكثريا اضافات علامتي حذف اولونور .

باشلايان برعلم ، نه قارار ايلرله ممش بولورسه بولسون ،
دائما غير يقيني ومهم قالاچدى . بلكده هانكي
شيلر يالكنز مغول ومحتمل وهانكي شيلر قطني اولارق
قبول ايداليدر بوني اصلا فرق يده ميه جكدك .
فقط بوكون ماده ني تعميق سايه سنده بو قيريني
باه بايور وماده نك استلزام ايتديكي اوصاف ذهني به
صاحب بولنوروز ، بناء عابه آرتق روي شانتلرك
هانكي سايه سنده اولورسه اولسون وحتي اك آز
مكتشف قبالرند قورقوسزجه ماجرالر ايتله بايلور .
بونك ايچون احتياطي بر جساتله ايلرله م .
حركت لرنى ازجاج ايدن كوتوم تافيزيكي راقلم وامين
اولامك علم روح بو تون اميدلرلر فوقنده نتيجه ن
ويرميه جكدك .

صرك

دارالفنون وحيات معلي

مصطفى شكيب

» برغسون » دن

لسانيات

تورك لهجه لري

بررندن آز چوق فرقلي لهجه لره قونوشان توركر بوكون آق دكن قيلردن سيرياده لهنا كنارلرله قارار بايملشدر . آلتاي داغلرندن ، توركتندن نشست ايدن بويوك توران عائله سنده منسوب بو بويوك ملت بهادرار دولر چيقارمشن ، آسياده برچوق يرلرلشن ، آوروپاده تا فرانسه حدودينه قدر داياشمشدر .

آوروپا لسانيچلري توركجه ني بر چوق لهجه لره آيره مده ايسلرده بوتقسمايك اويغورمه رشيدر . بزجه توركجه ايكي بويوك لهجه به ايرلشدر : شرق ، غرب . غرب توركجه سي اك اسكي نمونه سي المزه چين برامه در . اونمونه ده اورخون نهرى جوارنده بولونان (بكنكو) طاشلري اوزرنده كي كتابلر در .

بواهجه ياقوت ، آذرى ، فيرغيز ، قباچاق واوغوز زمهرلرله آيريلير . بوزمهرلرله اك ايشلنشي عثمانلي توركجه سي ايله قباچاق و آذرى لهجه سيدر . ياقوت زمهره سي سيريانك شمال شرق سنده (طونغوز) ايلنده ايكي يوز بيك خاق طرفندن قونوشاور .

شرق توركجه سي ، تاريخي برتقسيمه كوره اويغور چغتاي ، اوزبك ديه اوچه ايرلديني كي و آلتاي ، تاراجي ، شمال توركجه سي ، قازان توركجه سي ديه جغرافي زمهرلرله آيريلير .

شرق توركجه سنك يكرى عصر اولنه قدر اراجاي ممكن اولان نمونه لرى محمود كاشغري نك (لغات ديوان الترك) نده مثال اوله رق كوستردكي آتال سوزلردن عبارتدر كه نجيب عاصم يك طرفندن برساله شكنده طوبلاشمشدر .

غرب توركلرنيك انقراضندن صكره يرلني طونان اويغورلر شرق توركي عنواني آلاشدر .

يوردانه به راقايه رق يقين ايله دليل و امكانه استناد ايتيردمكي آتخي يونان قديمك ياشاديني عصرلرله و برشريك بوكونوچوچوك كوشه سنده ادراك ايتكه باشلامشدر . رياضي ذهني ، رياضي اولچوسى اولاسه ايدى علمن باشي بوذوقاقتدن يني ضبط و ربط و قطني اصابتدن ايدى محروم قالاچدى . يوراده ديه بيليكه عجا رياضي ذهني بر نتيجه ي بوقه بر سيمي در ؟ بوني بيلم ؛ يالكنز محقق اولان اولان شوكه دليل احتياجي آتخي رياضي تريه سي سايه سنده ذكادن ذكايه كيش و رياضي ميخانيك واسطه سبله مادي . حادثه لردن سايه سنى توسيع ايتدكه روح بشرده طوتدني يري كنيشتاشدر . علوم ماديه مدني اولديغز رياضي تفكر ك صنت كاشفمسي اولان يقين و قطيعت اعتيادي اولماسه دي هيچ بر شانتني ، هيچ بر حادثه ني صحتله تدقيق ايدمزدك . بونك ايچون رياضي تريه آله دن وماده ذهنييله بوغوروله دن دوغورون دوغرويه روحدن

علمه ماده دن و بز آوروپايلرده روحدن باشلامش بولونه م . كونك برنده ايرلندا و برتانيا بايقچلري تا اوزاقلرده ، اقتلرك بر اوچنده روزكارلر ميدان اوغورجه سنده اولانجه سرتيله كيدن بركي ، يني شو بزم واپور ديديكمن شيى كورمشن اولسونلر . بالاخره مملكتلرله دون بواليجيلر باطبيع كوردكاريني نقل ايدم جكر . شيمدى بو شهادتله بز آوروپايلر اينانه جمى ايدك ؟

بن اويله ظن ايديورمكه اينانمايه جقدق . حتي عالم اولانلر بوشهادتلى علملري سستنده اعتقاد سزلته قارشيلايه جقتلر يني منحصر ا روي علملره اك چوق نفوذ ايتن اولانلر اك شه ايلر بولنه جقدى . بو تقديرده يني جميتكز كي برجميت تشكيلى لازم كله جك ؛ يالكنز شو فرله كه بو جميتك آدى « فزيك تحريات جميت » اولاجدى . ايشته بو جميتده سرك بو كونكي جميتكزك ياديني كي شاهدرلى ديكليه جك ، آرمزنده مقايسه لر بايه جق ، مناقب قوتلر و تنقيدلرله اوغراشاجق و نهايت بخارلى كي دنين بو « تظاهرات » ك بو نوقتي تاسيسه جاليشه جق ، فقط بو تون بمساعيسنه رعا متعيب ايتديكي تاريخي و تنقيدى اصوللرله قالدغه محيطنك عالمي بو مشاهده لك امكان وصحتته اينانديرميه جقدر . بو جميت اينانديني مجمزلى واپورلر بالذات ياپوب يورونه يله جك بر حاله كاهدن واپور شانتني بو ديارك روجينات عالملى طرفندن طبعيله شهلى قارشيلانجق و بو شهيه مغلوب ايديله ميه جكدك .

بايقكر آرمه صيرميه اكلنديرم بوزو ياني ايشته سزده آكلاندم . بواويله بررؤيا كه كوردنكم زمان چارچاق اوياير و كندى كنديه ديرم : خايير!.. ذكاي بشرك بويله بر بولدن كيتمه سي نه ممكن ، نده شاين آرزودر . اوت ، ممكن دكل ديورم ، چونكه ازمنه جديده نك دها ايك صباچنده رياضي علمى موجوددى و بناء عليه ايچنده ياشادنيغز عالم حقنده تا مين اولانه يله جك بو تون معلوماتي بالفروره بولمندن استنباط ايتكه باشلامق ايجاب ايدى يوردى . معلوم يار . اوده بولغور واركن برنج خياليله مهره كيدلر . فقط فرض ايدم كه بو ممكن اولسون ، فقط علم روح ايچون بيله ذكايك اولان كنديله مشغول اولاسي شاين آرزو دكددر . چونكه شايد بو تون مساعيمز ، بو تون استعداد و دهاسر اول بول علوم ماديه حصر ايديله بو ده روحه توجه ايتسه ايدى معرفت روح هيچ شهيه يوق كه جوق ايلر بايه جك ايدى و يالكنز بو كيديله دهاسر اويله برشيدن محروم اولاجق ايدى كه بو غائب ايدم كي شينك ضررينى قازانه جني شيلر اصلا تلال ايدم . جكدى . اوت ، روح ، اولا ماده دن باشلاماسه دي ذكاي بشريقن ، صحت ، قطيعت و دليل قابوسى ايله امكان و وجوبى فرق ايتك اعتيادلرندن محروم قالاچدى . بو اعتيادلرك ذكايك اوصاف طبعيه سندن اولدق لرنه اصلا اينانمايكز . چونكه برشريك بو اعتيادلردن بي خبر اوله رق كچيرديكي عصرلر آزدكددر . علم بشر بيلدكلرني تخمينه ، آل

بولشوی صریحاً:

کوزمل آیدین

آیدین تورکک آنا یوردی
ویرسز اوئی آلتون اردو
دشمن ازیمه کیره رکن
بوتون ملت آغلا یوردی
آیدین آیدین کوزمل آیدین
آه برکزه قورتولایدک
دوغما کونش یاسمن وار
کیت خبر ویر دیار دیار
تورکک قولری باغلاندی
ازمیری اوندن آلدیلر
آیدین آیدین کوزمل آیدین
آه برکزه قورتولایدک
باشادجه تورکک اولادی
دکیشیری آیدین آدی
عالم جنونی کتیریدی
یوقسه تاریخی بونادی
آیدین آیدین کوزمل آیدین
کاشکه یانوب ییقلایدک
قارالی کیددی بویاز
یشیل دووایی باغلرک
چاقالارک مسکئی اولاز
آرسلان یاتاغی داغلرک
آیدین آیدین کوزمل آیدین
قورقا بندن آیرلادک
بکله کلجکم یارین

سامح رفعت

ألمی وئارک خامریمی اولدوق دوج ایتدیگر یوکوزل
منظومه آنقره سلطانیمی موسیق معلمی احمد یکتا بلرکند
بسته له شعر .

تبع ایدرم . فقط اوئی آنجی چیچهره وئارک کتابلرند
ایچه آکلایورم . اسیرلر ، باللی شراب ویریکز !
قاپقراط — غریب شی ! قارم آج ایکن هائله
شاهرلرک ای مستبدلر طرفندن ویریلن ضیافتلر
فشترک ایتدکاری زمانی دوشونیورم و آغز صولایورم .
فقط سنلر ، جومرد لوسبوس ، باردافلر مزه یول
بول تویدیفک شرابی طادار طانماز یالکز داخل جدالار
وقهرمانجه عماربدر تحیل ایدیورم . ظفر سز زمانلرده
باشامقدن قیزادیورم ، حریت ! حریت ! دییه قلیب
میدانلرند صوک رومالیرله خیالاً قانمی دوکیورم .
قوطلا — جمهوریتک اطمینانی آواننده اجدادم
حریت ایچون « برووس » ایله برابر اولدیلر .
فقط رمالیرک حریتی دیدکاری شیکک حقیقت حالده
اونلری بالداب اداره اتمک صلاحیتی اکتساب اتمکدن
عبارت اولدیفندن شبهه ایدیلر . حریت ، بر
ملت ایچون ، نمئلرک برنجیمی اولدیفنی انکار اتم
بوق باشادجه ده ازیاده قائم اولیورم که وطنداشیرک
حریتی یالکز قوتلی بر حکومت تأمین ایدیلر .

بولشوی

بایروس

دور یون — اکر سنی ای دیکلدمسه ، زه نو .
تمیس ، شایان حیرت اوچ کیشی : یسوع یازیلید
ووالانت ، فیثاغوره ، فلاطونه ، یونانک باعدوم
فیلوفلرته حتی انسان اوغلانی بوتون پوش قورقوردن
آزاد ایدن ایله یونانک کورده کیزلی فلان اسراری کشف
ایتملر . حکماک تفکرانی ساحه سته کیره یونانک
اطلاعاتی یو اوچ فاینک هانکی واسطه ایله اکتساب
ایله دکلرخی سوبلرسلک منتدار اولورز .
زه نوتمیس — ذکراره حاجت واریمی که ذله
تفکر بیلکینک ایلک سر حاله لیدر . وحقایق ازیلیه
آنجی وجد واستغراق سایه سنده ابریشیلر !
هرودور — زه نوتمیس ، فی الخقیقه آغستوس
یوچکینک غداسی شیم اولدیفنی کی روحکده وجد
واستغراقدر . فقط شوبله دیمک دها ، ووافدر :
یالکز روح تماماً غشی اولدیلر . زیرا انسان مادی
بروجود ، دها رقیق فقط بنه مادی بروح ولایزال
بر ذکا اولدوق اوچ عنصردن مرکبدر . وهله
سکوت وحرانه بوغولان برسر ایدن چیقار کی جسمندن
چیقان وصوکره روحکک باغچیلرینی طیران ایله قطع
ایدن ذکا لاهوتی بر نشسته صاچارق بروجه پیشین
بر اولومک ، دها دوغریسی اوتنکی حیاتک — زیرا
اولک باشامدر — ذوقلرخی طادار وصایت الهی بدن
حصه مند اولان بو حایده هم خط بی نهایته هم عالم
مطلبه صاحب اولور . کل اولان وحدته داخل اولور .
ذکا اکلدر .

نیسیاس — مکمل ، فقط هرودور ، دوغریسی
ایسترسه ک بن هله هیچ آرمه سنده بو یوک بر فرق
کورمه یورم . بکا اوله کلورکه بونفری ایضاح ایچون
کله بیلر بولدر . لایقانی ایله عدم یکدیگر سته تماماً
شاهیه چونکه ایکسیده غیر قابل تفهم . بکالایرسه
کال پک بهالی به مال اولیور . انسان اوئی موجودتیله
أوده یور . اوکا مالک اولقی ایچون غیایته نهایت
ویرمک لازم کلور . بواوبله بر مصیبت که — حال
مکمل ایله فراغ ایچکی فیلسوفلر عدلرینه قوبدقاری
زماندن بری — الله بیلر بوندن قاجینه مدی . شو حاله
نظراً موجود اولمادک نه اولدیفنی بیامدیگر کی
موجود اوله کده ناولدیفنی مجهولز قالیور . دیورلرکه
اثنلاف اتمک انسانلر ایچون ممکن دکلدر . یایدیفمز
مناقشه لک کورولوسنه رغماً ، بالعکس طن ایدیورم که
« اوسا » سلسله جبال اوستنه بیغیلان « یایون »
داغی کی اوست اوستنه ییقدقاری تناقض کومه سی
آلشده یان یانه مدفون اولان انسانلر ایچون
الیهیه اثنلاف اتمک غیر ممکندر .
قوطلا — فلسفه یی ساهور وپوش زمانلرمد

بودون آتی .. کپی .

مفعول فیه تا ، ته ایله در :

یوانتا ، کونکواته

مفعول عنه دان ، دین ایله در : قنندین

اسلره (تک) علاوه سیله صفت یاییلر .

قوی تک

صفت تصغیریه (قیا) ایله بیان ایدیلر .

آز قیا (بک آز)

قالباق اجه سنده بومقامده کنا ، غنا قوللانیلر .

آز کنا کپی

مقایسه ایچون (راق) قوللانیلر . قوبراق ==

چوچه

عنائیجه تک (لی ، لو) اداتلری بولجه ده داتما

(لک ، لوق) اولیور : کولچولک ، قوتلوق کپی

قی ، کی عنائیجه ده اولدیفنی کی در :

باطقیداقی == باطیده کی ، غریبه کی .

ظرف اداتلری غرو ، کرودر : قورغرو ،

ایلکرو .

ضایی آدلری :

بیر ، ایکین ، تورته ، بیش ، ییتی .. بیر اوتوز

اوتوز آرتوق بر ، ایک ، یوز ، مین ، تومن ..

اعداد رتبه :

ایلیکی ، ایکینکی ، اوچونکی ، تورتونکی

ضائر شخصییه : من ، بیز ، سن ، سیز .

مصدر : می ، مک .

اسمک نهایتنه (سیرا) ومصدر علامتی علاوه سیله

مصدر منق یاییلر :

قنفسراق : خاقانیز براقی ، خلع اتمک .

یونک مثنی (لا) ایله در :

قنقلامی : اجلاس اتمک ، خاقان ویرمک .

شو (سیرا) اداتی یا (سیز) ده کی (ز) تک

(ر) به قلیندن ویاخود (سزرا) دن مخفدر . (سیرا)

نفی علامتی اولارق قیرغیزجه ده حالا قوللانیلر .

قازاق اجه سنده السیره == قوتسز اولقی ،

ضمیمه . می مناسنه بکادیکی کی متعدیدی ده (السیرتک)

اولیور . قیرغیزجه ده بولکه (الحیره) در .

بوراده کی (ال) عربجه (حال) کلمتندن بناء

عابه (حالسیرا) حالسز قانق دیمک اولیور .

فعللارده جمع غائب مفرد غائب عینی در .

استقبال صیغه سی تاجی ، ته چی ایله تعریف

اولونور .

صالح زکائی

